

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ - СИРМИЈУМ**

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

**ФИЗИЧКО И СОЦИЈАЛНО ОКРУЖЕЊЕ У КОНТЕКСТУ
НОВИХ *ОСНОВА ПРОГРАМА ГОДИНЕ УЗЛЕТА***

Професор:
др Марта Дедај, проф.

Студент:
Валентина Живковић

Сремска Митровица, 2024.

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ - СИРМИЈУМ**

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

ТЕМА

**ФИЗИЧКО И СОЦИЈАЛНО ОКРУЖЕЊЕ У КОНТЕКСТУ
НОВИХ *ОСНОВА ПРОГРАМА ГОДИНЕ УЗЛЕТА***

ПРЕДМЕТ

ИГРА КАО ЦЕНТАР ПРЕДШКОЛСКОГ КУРИКУЛУМА

Професор:
др Марта Дедај, проф.

Студент:
Валентина Живковић
бр.индекса 45/22М

Сремска Митровица, 2024.

САДРЖАЈ

УВОД	1
ТЕОРИЈСКИ ДЕО	2
1. Дечји вртић као место живљења, игре и учења деце	2
1.1. Физичко окружење.....	3
1.2. Социјално окружење.....	5
2. Просторне целине у контексту нових <i>Основа програма- Године узлета</i>	7
2.1. Просторна целина за конструисање (конструкторска)	9
2.2. Просторна целина за визуелно изражавање	11
2.3. Просторна целина за симболичку игру	13
2.4. Литерарна просторна целина	14
2.5. Просторна целина за осамљивање и скривање	15
2.6. Просторна целина за звук и покрет	16
2.7. Просторна целина за истраживање светлости и сенки	17
2.8. Сензорна просторна целина	18
2.9. Кинестетичка просторна целина	19
3. Улога васпитача у стварању подстицајног физичког окружења и грађењу културе вртића	20
4. Физичко и социјално окружење кроз пројекат <i>Где живимо</i>	22
МЕТОДОЛОШКИ ДЕО	34
1. Предмет и проблем истраживања	34
2. Циљ истраживања	34
3. Задаци истраживања	34
4. Хипотезе истраживања	35
5. Методе истраживања	35
6. Технике и инструмент истраживања	36
7. Популација и узорак истраживања	36
8. Статистичка обрада података	36
9. Организација и ток истраживања	36
10. Резултати истраживања	37
11. Дискусија	52
ЗАКЉУЧАК	55
ЛИТЕРАТУРА.....	57

ПРИЛОЗИ.....	59
Прилог бр. 1, <i>Упитник за васпитаче</i>	59
Прилог бр. 2, <i>Списак табела</i>	64
Прилог бр. 3, <i>Списак графикана</i>	64
Прилог бр. 4, <i>Списак слика</i>	65

УВОД

Учење се одвија кроз узајамно дејство односа, добробити и делања детета, у интеракцијама са вршњацима, одраслима, породицом, физичким окружењем и широм заједницом. Дете, вршњаци, васпитачи, породица, заједница и физичко окружење узајамно обликују своје односе, добробит и делање, из чега проистиче контекстуална природа учења- оно се одвија у конкретном, увек јединственом и специфичном контексту који рефлектује специфичности и детета, и одраслих, и заједнице, и конкретне средине за учење.

Последње две деценије питање контекста у учењу и подучавању постаје све актуелније у педагошкој теорији и пракси, посебно када је реч, о предшколској педагогији. Бројна савремена истраживања поткрепљују становиште по коме институционални контекст у васпитању и образовању на раном узрасту није само *необходност*, већ потенцијал који у знатној мери може да допринесе квалитету искуства, учења и развоја деце.

Ослањајући се на претходно изнето, у раду се полази од тога да дејствијем представља место живљења, игре и учења деце. Како дејствијем окружење обухвата структуру простора и социјалне интеракције, у раду су детаљно приказане карактеристике и главне одреднице физичког и социјалног окружења. Узимајући у обзир поставке *Нових Основа програма- Године узлета*, дефинисан је појам *просторна целина*. Ово поглавље чини девет потпоглавља кроз које смо тежили да опишемо сваку просторну целину, те да истакнемо њен значај за учење и образовање деце.

На основу разматрања стручне литературе, истакнута је улога васпитача у стварању подстицајног физичког окружења и грађењу културе деце. Последње поглавље теоријског дела рада за циљ има да се прикаже значај физичког и социјалног окружења на примеру пројекта *Где живимо*.

Методолошки део рада за циљ има да се утврди у којој мери физичка средина и социјални односи доприносе развоју и учењу деце. У истраживању је учествовало 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Јелица Станивуковић Шиља“, објекат „Рода“. Добијени резултати потврђују значај физичке средине и социјалних односа за развој и учење деце.

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. Дечји вртић као место живљења, игре и учења деце

Дечји вртић представља окружење у ком деца проводе време, играју се, уче и остварују социјалне односе са вршњацима и одраслима. Он је отворен и флексибилан, а његова целокупна организација прилагођена је потребама деце. Уређен вртић у погледу простора, времена и педагошког приступа утиче на процес васпитања и развој детета. Због тога је окружење у вртићу кључна компонента институционалног предшколског контекста (Млинаревић, 2004).

Да би услови за развој детета били добри, они морају да подстичу самосталност деце у њиховим активностима у физичком и социјалном окружењу. Васпитач треба да обезбеди простора за самосталну дечју активност, а да при томе мотри на децу и када примети да је потребно помогне детету. Деца треба да имају слободу у одлучивању шта ће се радити, јер на тај начин развијају своју самосталност.

Подстицајна средина за учење је она средина у којој се дете осећа добродошло. То је место које му обезбеђује сигурност, чист и топао простор и простор који опремом, материјалима и садржином утиче на развој свих аспеката дететове личности. На предшколском узрасту, детету је потребна средина која ће у њему изазвати жељу за истраживањем, откривањем, експериментисањем, као и потребу за испробавањем различитих идеја и прикупљање информација. Средина организована на овај начин пружа детету могућност за посматрање, кретање, глуму, игру, визуелно изражавање, креирање, истраживање, грађење. На тај начин ће дете кусвојити знања и стицати искуства о свету и то сопственом активношћу (Шаин, Чарапић, 2012).

Вртићко окружење обухвата структуру простора и социјалне интеракције. С тим у вези, увиђа се постојање социјалног и физичког окружења.

1.1. Физичко окружење

Физичко окружење, а под чим се подразумева просторно-временска организација, рефлектује наша полазишта у разумевању детета и учења. Такође, физичко окружење директно обликује положај детета у програму. Из физичког окружења проистичу и односи, којима се такође утиче на физичко окружење, тачније поменути односи представљају основу за стварање непосредне средине за учење. То даље имплицира да физички простор мора бити у складу са вредностима на којима се програм заснива и на изнетом разумевању учења деце. Другим речима, он мора бити организован тако да подстиче дечју радозналост, пружа могућност детету да истражује, да стекне осећај припадности, да детету буде пријатно у таквом окружењу, да подстиче сусретање, комуникацију, интеракције и продубљивање односа. Наведено се уједно односи и на унутрашњи и на спољашњи простор (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, 2017).

Физичко окружење је прва ствар на коју ће неко наићи када уђе у вртић. Оно јасно одражава вредности, уверења и циљеве који су основа живота у том простору. Простор конкретизује наше разумевање детета и природе његовог учења и развоја. Његово значење се формира кроз успостављене обрасце интеракције, правила, норме понашања, структуру активности и начин на који подстиче учешће (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

Простор дечјег вртића укључује радне собе, заједничке просторе као што су ходници, холови, сале и трпезарије, као и спољашње области попут тераса, атријума и дворишта. Сви ови делови чине физичку средину вртића. У теорији и пракси предшколског образовања, важност овог простора је добро позната. Фридрих Фребел је, именујући вртић као "киндергарден" (дечји врт), нагласио значај те симболике, истичући да се кроз уређење простора подстиче и усмерава понашање деце, чинећи вртић идеалним местом за игру и учење (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

„У новије време популарна је синтагма *простор као трећи васпитач*, потекла од Лориса Малагуција, креатора педагогије Ређо Емилија, назване по једној регији у Италији. Овом синтагмом се истиче да је простор, уз васпитача и саму децу, покретач и инспирација дечјег учења и развоја“ (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022: 9).

Ако се осврнемо на Ређо педагогију, као што је претходно наведено, простор се третира као трећи васпитач. Полази се од тога да естетика и осмишљени простор позитивно утичу на развој детета. Сходно томе, простор треба да је уско повезан са децом, родитељима и васпитачима, а не само да задовољава потребе једне од наведених група (Стрелац, 2020). Велика пажња се посвећује изгледу и уређењу простора. Простор чини мноштво повезаних целина. Простор је обогаћен материјалима за игру (Клеменовић 2009).

„Ређо приступ се заснива на уверењу да средина за учење има кључну улогу и да намера (планирање и акција) од стране васпитача у обликовању простора и селекцији и организацији материјала утиче значајно на ниво дечијег учешћа и учења“ (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022: 9).

Добро организован простор у вртићу подразумева структуру, материјале и ресурсе који омогућавају деци да чине смислене и аутентичне изборе, решавају проблеме, откривају и преиспитују. Кроз игру у простору који је опремљен инспиративним материјалима и педагошки организован, деца развијају идеје, уче једни од других, експериментишу, изражавају своје мисли и осећања, истражују околину, праве стратегије и креирају нове путеве. Овакав простор им такође омогућава да га трансформишу и граде смисао у ономе што уче (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

Простор јасно и опипљиво изражава шта нам је заиста важно и чему тежимо. Кроз своју организацију, као што су распоред намештаја и опрема, као и распореди материјала, он одређује шта је могуће у том простору, шта се очекује, подстиче, или је недозвољено. Овим се дете и одрасли стављају у одређени контекст који утиче на њихово учешће, односе и активности. Простор утиче на наше осећање, упућује нас на поступке и обликује наше учење. Сваки простор има своје физичке, социјалне и симболичке аспекте, и ова значења су међусобно повезана и зависна (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

Физичке карактеристике простора представљају оно што је конкретно присутно, директно видљиво и опипљиво. Ове карактеристике укључују архитектонски изглед зграде вртића (величину, распоред, улазе, отворене и затворене области), унутрашњи простор који се састоји од соба, ходника и холова, као и опремљеност простора, што подразумева намештај и дидактичка средства.

Што се тиче организације физичке средине у јаслицама, васпитачи имају за циљ да створе атмосферу која може да подстиче активности деце, конструисање знања,

развијање навика, вештина, способности, које омогућавају детету да се осамостали. Просторно-временска структура у јаслицама мора бити заснована на потребама саме деце. Окружење у ком дете борави треба да буде што разноврсније, с пуно дидактичких средстава, као и природних материјала и садржаја, који су израђени на такав начин да одговарају дечјем интересовању и развојном нивоу. Материјали треба да буду такви да их деца могу употребљавати неспутано, инвентивно, на себи својствен начин, а уједно остварујући личне индивидуалне „програме”. На тај начин се деци пружа прилика да упоређују, групишу наведене предмете, сређују их по свом одређеном критеријуму, а то је пут од физичког ка логичко-математичком, као и према социјалним искуствима (Стојановић, 2013).

1.2. Социјално окружење

Квалитетна социјална интеракција у великој мери зависи од просторне организације. Организација простора треба да буде усмерена на подстицање сусрета, комуникацију и интеракцију, јер сама понуда подстицајних материјала, а која искључује комуникацију, не ставара мрежу богатих социјалних контаката (Слуњски, 2006).

Развој и учење најмлађих се одвијају кроз односе које формирају и развијају са другим одраслима и децом. Природа и квалитет тих односа утичу на дететово осећање своје вредности, његове способности за учење и растуће осећање припадности одређеној заједници. Током интеракције с одраслима, деца не само да се развијају и уче, већ и одрасли имају прилику да уче, развијају се и разумеју дете, себе и људско функционисање (Павловић-Бренесаловић, 2012).

Деца усвајају и граде знања, вештине, навике и очекивања кроз односе с другим људима и контекстуална искуства, која комбинују њихове акције и интеракције, као и утицаје социјалне средине и физичког окружења (Чутовић, Пурић, 2019).

Ако се вратимо примеру Ређо педагогије, средиште Ређо вртића је пјаца - велика хала. Она представља место сусретања, играња и место комуникације и покрета истовремено. Из ове просторије рачвају се многе собе/просторије. Зидови су декорисани и тако су и названи *Зидови који говоре*, јер садрже документације са фотографијама, дечијим сликама, цртежима и пројектима (Стрелац, 2020).

Социјално окружење обухвата све људске и стручне ресурсе, укључујући комуникацију и односе. Значај простора зависи од тога како он утиче на учешће, са ким, када и на који начин. Питање је да ли простор подстиче повезивање, заједничко учешће и заједништво или доводи до сегрегације. Да ли простор подстиче иницијативу, истраживање и креативност деце, или их ставља у пасивну улогу? Како простор шаље поруку о добродошлици и припадању породице вртићу? Да ли организација простора подржава развој заједнице учења или изолацију васпитача? Простор обликује идентитет и улогу свакога, преносећи поруке о томе ко смо, које је наше место и шта се од нас очекује (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

„Значења које простор са собом носи је тема која захтева пажњу, анализу, промишљање и заједничко деловање. Због тога питање организације и уређења простора не може да буде препуштено неком другом, већ је саставни део стручног рада васпитача“ (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022: 10).

Ово није проблем који може решити само васпитач; захтева заједничко разумевање и сарадњу свих радника у вртићу, укључујући директора, стручну службу, техничку службу, санитарну службу и службу одржавања. Такође, потребан је дугорочан и координисан рад са другим професијама као што су архитекти, произвођачи намештаја и опреме, санитарни инспектори, као и службе заштите и безбедности (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

„Боравком у средини која негује и развија богате и разноврсне односе, стицање искуства, која позива на истраживање и откривање деца добијају подстицај за развој и учење у свим областима. Кроз богате и различите облике интеракције дете добија подстицај за развој свих својих потенцијала“ (Шаин, Чарапић, 2014: 56).

2. Просторне целине у контексту нових *Основа програма- Године узлета*

Креирање инспиративног простора за интегрисано учење није једноставан технички задатак организације простора, већ је то континуирани процес осмишљавања и опремања простора који подржава развој квалитетних односа и начина учешћа деце и одраслих. Деца уче кроз своје активности, интеракцију с другим људима и физичким окружењем у свим ситуацијама у којима учествују. У вртићу те ситуације називамо ситуацијама делања и класификујемо их у игре, животно-практичне ситуације и ситуације планираног учења. Све ове ситуације су од једнаког значаја и заједно доприносе добробити деце. Оне нису независне и не можемо их стриктно раздвојити као издвојена искуства (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

Приликом дефинисања просторне целине полази се од тога да она представља делимично издвојену целину, ентитет у простору собе, који је даље дефинисан примарним посредником под чим се подразумевају: опрема, материјали и средства која су у њој садржана. Наведена средства су управо посредници у стицању и изражавању искуства, доживљаја, мисли и сазнања кроз практичну примену, истраживање и изражавање деце (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

Све просторије не морају бити идентичне у својој организацији, нити су све компоненте у једној просторији фиксне. Број и врста просторних целина зависе од узраста деце, специфичног простора у вртићу, интересовања деце и васпитача, као и од пројекта или теме која је у току (Основе програма предшколског васпитања и образовања, 2018).

Просторне целине треба да буду препознатљиве и привлачне за децу, са опремом и материјалима који их инспиришу за игру и истраживање. Оне треба да подстичу активно учешће и посвећеност деце. Уређене целине мотивишу децу на самостално организовање, фокусирање, планирање, прихватање идеја других, као и на рад у променљивим групама, чиме се јача припадност групи и развија вршњачка заједница. Овакав приступ развија метакогнитивне процесе као што су планирање, постављање хипотеза, резонување, предвиђање, као и вештине договарања, преговарања, иницијативе и преузимања одговорности, што је кључно за школске успехе (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

„Целине, без обзира на медиј којим се дефинишу, нису подређене само језику изражавања који се у њима користи, већ је језик изражавања у функцији истраживања. Уколико смо до сада одређени простор посматрали само кроз језик изражавања, на пример да у визуалној целини деца цртају, сликају, вајају, сецкају...то није довољно. Деца не користе овај простор само да би нешто представила, рецимо кроз цртеж, већ управо цртајући она истражују одређену проблематику, успостављају свој однос према томе, кроз визуелно представљање комуницирају и размењују са другима своје претпоставке, идеје и однос према нечему“ (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022: 21).

Просторне целине не одређују унапред начине и садржај активности. Уместо тога, деца сама дају значење простору кроз своје игре и истраживање. На пример, у простору за конструисање, деца не морају само да конструишу; могу да развијају разне игре користећи материјале из тог простора, као што су прављење брода или проучавање мапе. Стога, простор треба посматрати у контексту игре и теме/пројекта који се реализује (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

Просторне целине се развијају уз подршку васпитача који подстиче дечју игру и истраживање. Иако су просторне целине одређене конкретним материјалима и средствима, њихово истинско значење се формира кроз активности које деца изводе у њима. Васпитач, у циљу продубљивања игре и развоја теме или пројекта, континуирано разматра како да модификује и обогати садржај целине (додајући нове материјале и променивши начине коришћења) у складу с активностима групе. Ово подразумева да се просторне целине прилагођавају потребама тренутне теме или пројекта, а не додају нове целине. На пример, делови за конструисање могу се трансформисати у радионицу, фарму или град, у зависности од теме; просторија за симболичку игру може постати продавница сатова, а сензорна целина лабораторија (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

2.1. Просторна целина за конструисање (конструкторска)

Конструкторска просторна целина је намењена томе да деца у њој граде, конструишу, склапају и расклапају различите предмете и уређаје; моделују и монтирају разне грађевине и објекте, и праве техничка решења као што су макете и модели. У овом окружењу треба да буду доступни разни материјали и средства (дрвени блокови различитих облика и величина, кора дрвета, шперплоча, пластичне коцке, цеви, картонске тубе, кутије, шrafoви, канапи, спојнице, лењири, грађевински метар и други), који ће деци омогућити истраживање просторних релација, односа величина и облика, утицаја величине, дужине и висине делова конструкције на равнотежу, стабилност и гравитацију (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

У конструкторској просторној целини могу се наћи разне играчке, као што су аутомобили за изградњу гараже, паркинга или салона аутомобила; фигурице људи и животиња за прављење зграде, собе за лутку или сеоског дворишта; и играчке или лутке за стварање ветеринарске ординације, тржног центра или пијаце. Ова целина, која захтева више простора за грађење и слободно кретање, помаже деци да кроз игру развију спретност, прецизност, уредност, стрпљење, стваралачке способности и креативност, као и вештину да реализују своје замисли (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

Естетика овог простора се ствара тако што се материјали јасно разликују и складиште у одговарајућим корпама или кутијама на полицама, а блокови се организују на полици. Користе се огледала и природни тонови, с акцентом на дрвене материјале као што су дрвени блокови и облици, као и на неструктуриране материјале. Простор се употпуњује фотографијама грађевина или другим релевантним сликама, као и инсталацијама и производима које су деца сама направила. Додају се визуелни ефекти као што су огледала, рамови, знакови или траке са ознаком градилишта, како би се обогатило окружење (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

Слика бр. 1, *Просторна целина за конструисање*¹

Што се тиче социјалне добробити, конструкторска целина пружа деци могућност за сарадњу, договоре, планирање, размену идеја, преговоре и предлагање решења за проблеме. У оквиру упознавања са окружењем, овај простор може се прилагодити теми или пројекту, као што су сервис беле технике, радионица за аутомеханичара, часовничарска радионица, или свемирска станица. Деца могу грађевински радити на конструкцији ракета, платформи за лансирање свемирских летелица, макете раскрсница, насеља, својих улица, утврђења (тврђаве), мостова, стамбених објеката и слично (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

¹Преузето из: Голубовић-Илић, И., Копас-Вукашиновић, Е. (2023). *Дечија игра и упознавање околине*. Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Каргујевцу.

2.2. Просторна целина за визуелно изражавање

Визуелна просторна целина служи за визуелно изражавање деце. Без обзира на узраст, свако дете црта са радошћу, а цртежи су начин да изразе оно што не могу да изразе речима или су у томе спречени. Цртежи често представљају најпотпунији израз дечије креативности и потенцијала. Ликовно изражавање није само уметничка активност, већ има значај и за друге области, јер је ликовни језик универзалан и не познаје језичке или културне баријере (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

У овом простору деца имају могућност да изразе своја осећања и идеје, покажу емоције и расположење, и испитују својства различитих материјала. Кроз игру са неструктурираним материјалима, могу креативно да користе ствари на различите начине, „спајају неспојиво“ и истражују своје разумевање света. Ова активност активира чула, подстиче машту и развија креативност, као и спретност, фину моторику и координацију. Деца истражују могућности материјала, решавају проблеме, развијају сопствене идеје и уче о бојама, текстури, облицима и форми кроз експериментисање (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

„Поред цртања, деци је омогућена примена различитих техника (сликарских, вајарских, комбинованих – отискивање, колаж, асамблаж), стварање тродимензионалних форми и инсталација, а на располагању су им папири различитих боја, величина и квалитета; картони, најлон, целофан, различите врсте боја (дрвене, водене, темпере, воштане, акрилне, фломастери), материјали за обликовање (пластелин, глина), четкице, палете, средства за лепљење (селотејп, лепак), колаж и креп-папир, новинска хартија, провидна и алуфолија, тканине, траке, вуница, конци и др. Смишљено одабрани и припремљени материјали представљају стваралачке стимулаторе који својом разноликошћу делују на дете и обрнуто, инспиришући га и подстичући на обликовање, испитивање својих стваралачких могућности, експериментисање и проналажење оригиналних решења“ (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023: 81).

Такође, може се пронаћи и веза између визуелне просторне целине и Ређо атељеа. Атеље представља једну врсту експерименталне лабораторије у којој настају најразличитији уметнички пројекти интегрисани са свим другим подручјима учења. Атеље је простор богат разноврсним материјалима и алатима који су доступни деци за рад и експериментисање (Вечански, 2014).

Атеље је простор који је повезан са свим другим просторијама, што симболизује и омогућава повезивање уметности са активностима из разних области, које се одвијају у осталим просторима вртића/школа. Рад у атељеу организује и њиме координира ателиериста (ital. atelierista). Основни вид рада и истраживања у атељеу јесте рад са материјалима. Ређо атеље обилује различитим ликовним и не-ликовним материјалима – од цртачких, сликарских, графичких, вајарских до алтернативних и рециклажних. Велика пажња се посвећује и природним материјалима у шта убрајамо гране, камење, шкољке и слично (Вечански, 2014).

Слика бр. 2, *Боравак деце у визуелној просторној целини*²

²Преузето из: Голубовић-Илић, И., Копас-Вукашиновић, Е. (2023). *Дечија игра и упознавање околине*. Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Каргујевцу.

2.3. Просторна целина за симболичку игру

Просторна целина за симболичку игру служи као мост између вртића и породичног живота, као и живота у заједници. У овом простору, деца преузимају различите улоге, претварају се у „одрасле“ и стварају сценарије у којима развијају специфичне вештине (на пример, медицинска сестра која брине о пацијенту; продавачица у пекари која пакује пецива, наплаћује и враћа кусур; полицајац који регулише саобраћај) (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

Слика бр. 3, *Боравак деце у просторној целини за симболичку игру*³

„Материјали, реквизити и средства у целини за симболичку игру требало би да буду налик породичном амбијенту (да садрже кухињске елементе, омогућавају прерушавање и костимирање у складу са улогама, спремање хране, поправку – мајсторисање), али и да се, у складу са темом/ пројектом, могу лако трансформисати у нпр. стоматолошку или ветеринарску амбуланту, пекару, фризерски салон, поштански шалтер и друго. Ову целину карактерише поливалентност, па би сем наведених материјала и реквизита требало да садржи импровизовану позорницу или сценографију са маскама и/или различитим врстама лутака (гињол – ручне лутке, штапне, мапет и др.)“ (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023: 83).

³Преузето из: Голубовић-Илић, И., Копас-Вукашиновић, Е. (2023). *Дечија игра и упознавање околине*. Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Каргујевцу.

У играма у оквиру просторне целине за симболичку игру, деца се служе својом маштом и креативношћу. Деци се пружа могућност да се претварају и замишљају да су неко други а уз помоћ различитих предмета, радње и ситуације. Такође, са узрастом ове игре постају сложеније, јер и деца с годинама унапређују и развијају своје креативно мишљење и креативне идеје. Исто тако, са развојем језика деца почињу да уче како да из конкретног размишљања развију апстрактно, па самим тим постају способна да измишљају приче и сценарија. Деца улазе у различите улоге кроз које глуме стварне догађаје, а замишљају ствари које нису стварне, као што су виле и супер хероји. Ове игре су деци јако интересантне (NCCA, 2009).

У симболичкој игри дете, „имитирајући акције, говор и покрете које је раније опазило у појединим ситуацијама, замишља да је неко други или нешто друго. У овим играма се мешају елементи реалности и маште. Дете, играјући се, имитира људе које је срело или појаве које је доживело, али, како не може тачно да имитира све и онако како је опазило, оно укључује елементе маште, развијајући тако имагинацију, говор и комуникацију“ (Вечански, 2016: 85).

Оно што се издваја као једна од добити ових игара јесте развој ране писменост и учење бројева, јер деца на пример кроз игру продавнице, купца и продавца могу састављати спискове и меније или куповати/плаћати/продавати замишљене биоскопске карте (NCCA, 2009).

2.4. Литерарна просторна целина

Простор у којем деца користе слова, бројеве, шеме и симболе да симболички представе, бележе и документују своје активности, намере, размишљања и идеје представља литерарну просторну целину. У овом простору налазе се разне врсте књига (сликовнице, бојанке, енциклопедије, збирке песама, бајки и басни) и штампани материјали (проспекти, брошуре, каталози, часописи). Главни циљ овог простора није подучавање читању и писању, већ развијање ране писмености, укључујући богаћење речника и коришћење различитих функција језика; језичко стваралаштво; разумевање сврхе и начина употребе различитих симболичких система (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

Узимајући у обзир да су слушање и причање прича основ ране писмености, литерарна просторна целина би требало да је издвојена од осталих просторних целина, а начини на који се то чини наводе се следећи: полицама, провидним завесама, тракама. То омогућава деци да заузму одговарајући положај (седећи, лежећи) док

прелиставају књиге, слушају причу, спонтано разговарају са вршњацима са којима тог тренутка деле просторну целину (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

Када је у питању литерарна просторна целина, она треба да пожели деци добродошлицу у свет књига и писане речи, да развије дечје интересовање за писани вид комуникације и охрабри децу да постану читаоци. У литерарном центру деца обогаћују речник, развијају способност слушања и вербалну експресију, као и разумевање прочитаног текста, разумевање и предвиђање тока радње, развијају имагинацију, уче да препознају слова и речи (Шаин, Чарапић, 2016).

Ауторке Шаин, Чарапић (2016) наводе да ова просторна целина треба да буде опремљена бројним сликовницама, књигама, енциклопедијама, збиркама прича, бајки, басни и песама за децу, дечјим часописима, каталозима, постерима и стриповима; пожељно је да има и CD плејер и дискове са причама и песама за децу, као и диктафоне, касетофоне и све оно што омогућава да деца буду снимљена док рецитију, препричавају или причају приче и да касније могу да чују себе.

2.5. Просторна целина за осамљивање и скривање

Овај простор нуди деци могућност да се сакрију или буду сами, било индивидуално или у пару, с блиским особама. Обезбеђује опуштајућу, „ушущкану” атмосферу у којој деца могу да се изолирају, воде разговоре или се неометано баве активностима. Пожељно је да буде смештен у мирном ћошку или близу прозора. Скривалице за млађе деце могу бити направљене од различитих материјала као што су пластичне шарене траке, нанизани чепови или дрвене перлице, које пружају разна сензорна искуства - визуелна (боје, преламање светлости), звучна и тактилна (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

У простору за осамљивање и скривање, дете може да листа сликовнице, енциклопедије или часописе, пева, слуша музику, игра се сенкама, тихо разговара с другим децом, одмори се од динамичних активности или се суочи са својим емоцијама уколико је узнемирено. Васпитачи ће, у складу с потребама деце и сарадњом с родитељима, уредити и прилагодити овај простор, омогућавајући деци да се повуку и изолирају чак и током планираних активности или дневних рутина, ако осете потребу за тим (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

Слика бр. 4, *Просторна целина за осамљивање*⁴

2.6. Просторна целина за звук и покрет

Просторна целина за звук и покрет омогућава деци да истражују и производе звуке, ритам, мелодије, риме и песме користећи разне предмете и инструменте. Овај простор подстиче децу да комуницирају, изражавају осећања кроз покрете тела, плешу и овладају својим телом и простором. Деца се упознају са светом звука и покрета, развијају вештине слушања, концентрације, и упознају музику различитих култура, као и физичке способности. Уз музику и покрет, могу се забавити, опустити и развеселити (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

Креирањем подстицајног физичког окружења, што зависи од знања и креативности васпитача, можемо осигурати активан и свеобухватан музички развој деце. Ово ће помоћи у постизању општег циља предшколског музичког васпитања, који је да се развија и обликује љубав и склоност према музици код деце, пружи им се могућност за разноврсне музичке активности, омогући доживљај и негу музике, подстиче свеобухватно музичко стваралаштво, утиче на формирање основног музичког укуса и избегава контакт са мање вредним музичким делима (Ненадић, Станковић, Ђорић, 2022).

⁴Преузето из: Голубовић-Илић, И., Копас-Вукашиновић, Е. (2023). *Дечија игра и упознавање околине*. Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Каргујевцу.

„Свако неправилно и нестручно деловање може да нашкоди дететовом музичком развоју, па музичком образовању и креирању подстицајног музичког центра треба посветити посебну пажњу, једнако колико је важно посветити се и васпитачевим знањима из области музике и његовим професионалним компетенцијама везаним за организовање подстицајног окружења које у себи има све елементе важне за подстицање музичког развоја“ (Ненадић, Станковић, Ћорић, 2022: 13).

2.7. Просторна целина за истраживање светлости и сенки

Целина за истраживање светлости и сенке, која се лако комбинује с претходном (просторна целина за звук и покрет), треба бити постављена у засенченом делу радне собе, с мање природне светлости или у полутами. Овај простор омогућава деци да користе лампе, светлеће столове, графоскопе, бим-пројекторе, и светле површине зида или платна за пројектовање, како би играли и истраживали облике, боје, текстуре и симболе, као и светлосне ефекте на различитим површинама и материјалима. Деца могу правити сенке различитих величина и облика, истраживати који предмети праве сенке и шта утиче на њихову величину. Овај простор је погодан за практичне активности, чулне доживљаје и драмско изражавање, и нарочито привлачи децу због визуелних ефеката (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

Васпитачи могу поставити висеће лампице, лампионе, неонке, флуоресцентне и друге атрактивне изворе светлости, као и шаблоне и различите фигуре на штапићима, и комбиновати овај простор са другим просторним целинама као што су оне за осамљивање и скривање, симболичку игру, литерарне активности или сензорне експерименте. Ова комбинација зависи од узраста, интересовања и афинитета деце, као и од теме или пројекта који се реализује и од доступних просторно-материјалних услова. Улога васпитача је да посматрају игру, интересовања и активности деце, са фокусом на то шта деца мисле, могу и умеју, и како разумеју и осећају. На основу ових увида, васпитачи могу подржати развојне капацитете деце и осмислити одговарајуће подстицаје и подршку (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

2.8. Сензорна просторна целина

Сензорна просторна целина омогућава учење, игру и истраживање свим чулима. Садржи материјале и елементе који подстичу визуелну, тактилну, аудитивну, моторичку и афективну стимулацију. Деца су у оквиру ње окружена и у додиру са различитим природним материјалима (кукуруз, сунцокрет, жито, пасуљ, со, пиринач, камење, ораси, кестење, лишће).

Ова просторна целина је од великог значаја за децу јасленог и млађег узраста јер им пружа могућност учења у сигурном окружењу кроз визуелне, тактилне, звучне, мирисне и кинестетичке стимулансе. У том смислу, сензорне и манипулативне табле разних облика, структура, материјала и садржаја треба распоредити не само у радној соби већ и на зидовима, ормарима и полицама, јер деца у овом узрасту уче свим чулима и целим телом. Сензорно-манипулативна целина може се прилагођавати и допуњавати у складу са темом или пројектом, укључујући столове са удубљењима, кадице са различитим материјалима за манипулацију (леваке, кутлаче, педиљке), као и материјале за уметање, низање и ређање (перле, делови цевчица, дугмад, конци, канапи и слично) (Голубовић-Илић, Копас-Вукашиновић, 2023).

Слика бр. 5, *Активности у сензорној просторној целини*⁵

⁵ Преузето из: Голубовић-Илић, И., Копас-Вукашиновић, Е. (2023). *Дечија игра и упознавање околине*. Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Каргујевцу.

2.9. Кинестетичка просторна целина

Пошто су покрет и физичка активност кључни за учење и развој деце раног узраста, последња у серији просторних целина, али не мање важна, је кинестетичка целина. Ова целина деци омогућава слободно кретање на различите начине као што су пењање, провлачење, пузање, корачање, спуштање, љуљање и одржавање равнотеже. Њена организација, опрема и материјали подстичу децу на активност и кретање.

Истраживање кроз тело и покрет је од изузетног значаја за децу најранијег узраста, због чега кинестетичка просторија треба да садржи разне препреке (углавном од сунђера или обложене заштитним материјалима ради безбедности), као и средства и материјале који омогућавају провлачење, пењање и спуштање. Простор би такође требало да укључује струњаче и/или подлоге које спречавају повреде при паду, а које су направљене од материјала различитих текстура како би деца босим ногама могле радити на превенцији и корекцији равних стопала. Поред тога, треба укључити цеви, кутије и греде за вежбање равнотеже, као и висеће инсталације или друге елементе који омогућавају љуљање (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

С обзиром на то да деца данас проводе превише времена у затвореним просторима и мало се крећу, важно је да се цео простор, не само ова целина, организује тако да понуди материјале и средства која подстичу активност. На тај начин, деца неће провести већину дана седећи за столом. Због ограниченог простора у собама, области за истраживање покретом могу се организовати у ходницима, холовима, салама и другим отвореним просторима вртића (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022).

3. Улога васпитача у стварању подстицајног физичког окружења и грађењу културе вртића

Како би једног васпитача красио епитет *професионалац*, он треба да се континуирано стручно усавршава и то на начин који подразумева проблематизовање сопствене праксе и праксе својих колега, као и у сталном богаћењу одговора на питање шта значи бити добар васпитач и шта је добар програм. Практична теорија се развија кроз рефлексију, преиспитивање и сагледавање праксе из различитог угла, као и кроз схватање разноврсних ситуација на иновативан начин. Како истичу неки аутори (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, 2017), наведено подразумева:

- неговање културе разматрања етичких импликација односа које васпитач успоставља и поступака које користи,
- заинтересованост за иновативне приступе предшколском васпитању, као и схватање деце, њиховог учења и развоја, примењујући и сопствени приступ и властито разумевање,
- успостављање тимског односа са децом, породицом и заједницом,
- имплементација програма у оквиру којих ће се остварити најбољи исходи за свако дете, његову добробит и усвајање,
- способност да се властита пракса и намере на концизан начин исказују деци, родитељима, колегама и широј заједници,
- остваривање сарадње са другим установама и професионалцима који се баве децом и породицом, а нарочито када су у питању деца из осетљивих група,
- делање у најбољем интересу деце и породице,
- подстицање учења кроз сопствену рефлексивну праксу и истраживања.

Као кључна улога васпитача, издаваја се организација средине за учење. То подразумева организацију просторне, социјалне и временске димензије средине, а уз остваривање сарадње са децом и другим одраслима. Васпитач треба да проматра начине на који ће организација средине подстаћи децу да делају. Добро организована средина за учење подразумева планирање и осмишљеност у циљу њене флексибилности. Такође, она треба да буде инспиративна, изазовна, прихватљива, респонзивна у односу на децу и породице.

У том смислу, ауторке Павловић-Бренеселовић и Крњаја (2017) указују на неке одреднице добре средине за учење:

- промовише коконструкцију у учењу кроз сарадничке односе са другима и средином;
- обезбеђује деци активно укључивање у програм, право на избор и доношење одлука и лични печат;
- подстиче усвајање кроз основну дечју активност- игру, практичне животне активности и учење кроз истраживање.

Своју практичну теорију васпитач конструише посредством програма, а подстицајну средину за учење кроз истраживање властите праксе, консултовање са децом и породицом, професионално усвршавање у остваривање контаката и учешће у развојним пројектима усмереним на промене праксе (Павловић Бренеселовић, Крњаја, 2017).

4. Физичко и социјално окружење на примеру пројекта *Где живимо*

Преласком наше групе у нови објекат вртића, деца често постављају питања о томе где се налази *стари вртић* у односу на *нови вртић*; разговарају о просторним релацијама, описују сличности и разлике у околини два вртића. Као провокацију, у радну собу смо унели билтен ТОШ-а *Бирам срцем- Шид*, те су деца након разгледања билтена, почела да размењују постојећа знања о томе шта у Шиду има, где су до сада били, посебно су се заинтересовали за приче другара из групе који живе у селима општине Шид.

Слика бр. 6, Уношење провокације

Разговарали смо на тему *Пут од моје куће до вртића...*

В.И: „Видим успут продавницу и мог друга како шета са татом.“

В.С: „Видим успут лишће и дрво и моју ИДЕУ продавницу – она је близу моје куће.“

А.Р: „Ја сам видео од моје другарице кућу, ту је близу новог вртића, као што је и моја кућа.“

М.Ж.: „Близу моје куће је моје игралиште, што га зовемо ледине. Ја живим поред Немање. И видим успут продавницу где идем са мамом и татом.“

А.К.: „Видим пуно дрвећа напољу кад пролазим.“

А.О.: „Близу куће је игралиште, тамо у насељу.“

Н.П.: „Кад идем кући онда видим комшиницу кроз капију, и имам ту и игралиште.“

На самом почетку пројекта, након што смо урадили резиме постојећих знања, оријентације, и познавање просторних релација, одлучили смо да одемо у посету објекту вртића *Звончица*, који смо претходно похађали, где су нас угостили другари средње васпитне групе и њихове васпитачице. Шетња до вртића додатно је пробудила интересовања деце, те су по повратку у вртић наредних дана илустровали и конструисали куће, зграде и путеве које су том приликом видели. Након тога смо мапирали град Шид, како бисмо јасно одредили просторне релације познатих објеката.

Слика бр. 7, *Мапирање града*

Такође, након што је девојчица Н.Б. од куће донела *зграду* коју је направила од картонске кутије, део деце из групе је такође код куће са родитељима направио зграду/кућу од кутије (или у вртићу), те смо одлучили да направимо макету нашег града, којом смо оплеменили просторну целину за конструисање.

Слика бр. 8, *Израда зграде*

Слика бр. 9, *Макета града*

Занимало нас је шта још можемо да сазнамо о Шиду, тј о шидској општини, па смо одлучили да је право место које треба да посетимо управо *Туристичка организација Шида*. Тамо смо се упознали са сувенирима које туристи могу да купе, са мотивима који се на њима налазе и са њиховом симболиком; на поклон смо добили проспекте, флајере, билтене о Шиду, као и мапу нашег града, али и најважније, одговоре на разна питања и нова сазнања о Шиду, као и о местима која можемо посетити и о значајним личностима за шидску општину.

Слика бр. 10, *Посета Туристичкој организацији Шида*

Након посете *Туристичкој организацији Шида*, деца су у наредним данима показала интересовање за активности прављења сувенира са одређеним мотивима, стога смо просторну целину за визуелну уметност оплеменили различитим материјалима, те су деца правила разгледнице, магнете и слично. У жељи да изложимо своје радове, формирали смо својеврсну *сувенирницу* у холу вртића, која нам је касније служила и за прављење сувенира.

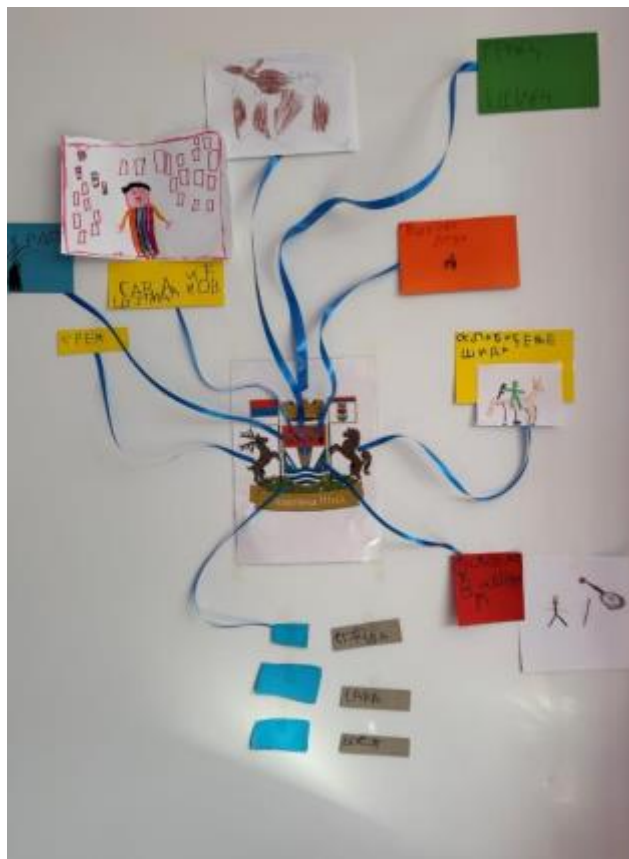
Слика бр. 11, Израда сувенира

Слика бр. 12, Нова просторна целина- сувенирница

Када смо направили довољно сувенира, замолили смо другаре из предшколске групе (група пред полазак у школу) да нам помогну да напишемо ознаке за кутије и гајбице у којима смо их изложили. Деца су била врло узбуђена и поносна јер заједно са предшколцима исписују симболе и усвајају их, у чему се уједно огледа значај социјалног окружења за дете.

Након што су наш град, као и наша општина добили свој грб, руководилац нашег објекта, Т.С. је унела у нашу собу заставу са грбом и објаснила нам основне симболе који се на њој налазе, која је након тога постављена на улаз нашег вртића. Замолили смо је да нам одштампа грб Општине Шид, како бисмо могли детаљније да проучимо симболику свих елемената, што је она и учинила.

Слика бр. 13, *Израда грба*

У току анализе делова грба Општине Шид, открили смо детаље из историје, као и географске елементе који су значајни за општину, али и за град Шиду. Такође, спознали смо и да постоје бројни уметници који су живели и стварали у Шиду. Деци су привукле пажњу шуме и реке у општини Шид, о којима су и говорили другари из групе који живе у селима која обилују шумама, и/или имају реку која протиче кроз село, као и другари којима баке и деке живе у неким од тих села (Моровић, Вишњићево). Тако је настала наша *Моровићка шума*, при чему смо уз помоћ родитеља, открили које животиње тамо живе. Такође, научили смо које врсте риба живе у реци Босут, која протиче кроз Моровић.

Слика бр. 14, *Прављење Моровићке шуме*

Након што смо сазнали да симбол киста на грбу Општине Шид симболизује уметност, истражили смо који су то уметници живели и стварали у Шиду. Присетивши се посете *Туристичкој организацији Шиде*, одлучили смо да најпре посетимо Галерију слика *Сава Шумановић*.

Слика бр. 15, Посета Галерији слика Сава Шумановић

Након те наше посете, родитељи деце су нам доносили репродукције слика Саве Шумановића, те су деца упоређивала слике са репродукција, мотиве слика и слично, а такође су сликали по моделу. Деца су мотиве преносила и на разгледнице и магнете које су излагали у сувенирници, у холу вртића.

Слика бр. 16, Сликање по моделу репродукција слика Саве Шумановића

Књижничарка дечјег одељења, Гоца Арсеновић (Библиотека *Симеон Пишчевић*), са којом често сарађујемо, понудила се да посети нашу групу и за нас осмисли радионицу; сазнавши којој темом се бавимо, одлучила је да нас упозна управо са поезијом за децу Наташе Крижанић и њеном књигом *Мирис медањака*. Одржала нам је радионицу под називом *Јесења песма* након интерпретације истоимене песме.

Слика бр. 17, Радионица са књижничарком Гоцом Арсеновић

Гусле, као симбол на грбу Општине Шид, представљају Филипа Вишњића, као значајног уметника, о чему нам је доста рекао дечак Н.Б. који и живи у Вишњићеву-родном селу Филипа Вишњића. Како су се деца заинтересовала за овај сегмент, и након што је дечак Н.Б. пренео искуство породици, ујак дечака је посетио нашу групу, и помогао нам да сазнамо више о поменутом уметнику.

Слика бр. 18, *Гостовање ујака дечака из групе*

У току игре у сувенирници у холу вртића, са другарима предшколске и средње васпитне групе, разгледајући билтене и проспекте које смо изложили, деца су приметила репродукције слика, које су биле *другачије од слика Саве Шумановића*, након што смо прочитали да је реч о сликару Илији Босиљ, на интернету смо пронашли више информација о његовом стваралаштву, као и репродукције слика.

Након тога следи *Пројекат иде кући*. Родитељи су заједно са децом код куће, креирали свој билтен о Шиду, на тему *Занимљивости о Шиду и околини* у којем су, у консултацији са децом изнели занимљивости, те су деца презентовала своје радове другарима из групе. Након прикупљених билтена, објединили смо их у једну фасциклу, те су деца могла да носе кући и заједно са родитељима да разгледају, читају и допуњују већ постојећа знања.

Слика бр. 19, *Израда билтена*

У холу нашег вртића, у нашој сувенирници, изложили смо продукте настале у току пројекта, као и билтене који су настали у сарадњи са родитељима. Одредили смо *радно време* сувенирнице, те смо позвали другаре из осталих група нашег вртића да је посете, при чему су деца презентовала своје продукте, стечене вештине и знања, па је наша сувенирница постала место окупљања, размене идеја и међусобне комуникације међу децом.

Слика бр. 20, *Затварање пројекта*

Током пројекта увидели смо колико је важно обезбедити подстицајно физичко и социјално окружење и подржавати децу кроз континуирано уношење различитих материјала, и стално учешће у игри са децом где нам се пружа прилика да ослушкујемо децу, уважавамо њихову иницијативу, моделујемо и проширујемо активности које су њима смислене.

Може се закључити да је пројекат живео и у породици, узимајући у обзир да су родитељи активно учествовали у обезбеђивању потребних средстава и прикупљању неопходних информација које ће послужити за дечје истраживање током трајања пројекта, обавештавали су нас како су се поједине активности одвијале у породичном окружењу. Између осталог, пројекат који је реализован указао је и на значај коришћења ресурса локалне заједнице и остваривање социјалних односа ван вртића.

МЕТОДОЛОШКИ ДЕО

1. Предмет и проблем истраживања

Проблем истраживања гласи: да ли физичка средина и социјални односи доприносе развоју и учењу деце? Предмет истраживања су физичка средина и социјални односи као фактор развоја и учења деце.

2. Циљ истраживања

Циљ истраживања је да се утврди у којој мери физичка средина и социјални односи доприносе развоју и учењу деце.

3. Задаци истраживања

Из датог циља истраживања произилазе следећи задаци:

1. Установити мишљење васпитача о томе какве су промене и прилагођавања простора биле потребне да се окружење припреми за примену нових *Основа програма Године узлета*;
2. Утврдити мишљење васпитача о томе шта све треба да садржи ентеријер и екстеријер вртића како би он био подстицајан за дечји развој и учење;
3. Установити каква је улога родитеља у обликовању окружења у вртићу, као средине за учење;
4. Утврдити мишљење васпитача о значају остваривања социјалних односа, односно значају партнерства са децом и родитељима у контексту *Године узлета*, а у циљу остваривања услова за развој и учење деце.

4. Хипотезе истраживања

На основу постављеног циља и задатака истраживања, општа хипотеза је:

Васпитачи разумеју допринос физичке и социјалне средине на развој и учење деце.

Посебне хипотезе:

1. Претпоставља се да су биле потребне промене у виду стварања различитих делова простора и просторних целина, те омогућавање њихове међусобне повезаности, како би се простор користио интегрисано и мултифункционално, као и да је било потребно унети природне материјале и заменити играчке одређеним материјалима;
2. Претпоставља се већина васпитача сматра да ентеријер треба да обилује мноштвом материјала који су аутентични, изазовни и подстичу децу на истраживање, да омогућава сензорна искуства и доживљаје, истраживање, експериментисање, те да обезбеди учешће и ангажовање деце на различите начине, а када је у питању екстеријер, претпоставља се да васпитачи сматрају да екстеријер треба да поседује пространо и безбедно двориште које укључује и богат мобилијар;
3. Претпоставља се да је улога родитеља у прикупљању и доношењу аутентичних предмета, средстава која су потребна за реализацију пројекта, као и у давању предлога и идеја за евентуалне промене у простору;
4. Претпоставља се да васпитачи сматрају да остваривање социјалних односа, односно срадање и партнерства са децом и родитељима доприносе стварању подстицајног окружења за развој и учење деце.

5. Методе истраживања

Истраживање је емпиријско, дескриптивног карактера. То даље подразумева да ће се подаци прикупити кроз испитивање, упитник за васпитаче. Дескриптивна метода је примењена приликом прикупљања података, обраду и представљање добијених резултата. Метода теоријске анализе коришћена је у циљу стварања теоријске основе истраживања: одређивање предмета истраживања, дефинисање основних појмова, формулисање циља истраживања и постављање задатака, те хипотеза истраживања.

6. Технике и инструмент истраживања

У истраживању је примењен техника анкетирања, инструмент упитник за васпитаче. Упитник је анониман, комбинованог типа и чини га 10 питања.

7. Популација и узорак истраживања

Истраживање је реализовано у Предшколској установи „Јелица Станивуковић Шиља“, објекат „Рода“. Популацију чине запослени васпитачи. Узорак чини 30 васпитача вртићких група.

8. Статистичка обрада података

Обрада података изведена је методама дескриптивне статистике и одговори васпитача су приказани табеларно и графички посредством Microsoft Word и Microsoft Excel програма. Добијени резултати изражени су у процентима.

9. Организација и ток истраживања

Истраживање је реализовано у мају 2024. године. Васпитачима је анкета уручена у преподневним часовима, приликом доласка васпитача на посао. Васпитачима смо објаснили циљ и намену истраживања, напоменули да је упитник анониман и да би нам њихово мишљење значило и помогло у унапређивању праксе. Такође, замолили смо васпитаче да упитнике попуне у року од 5 радних дана, те да попуњене упитнике у наведеном року врате како би обрадили и представили добијене резултате.

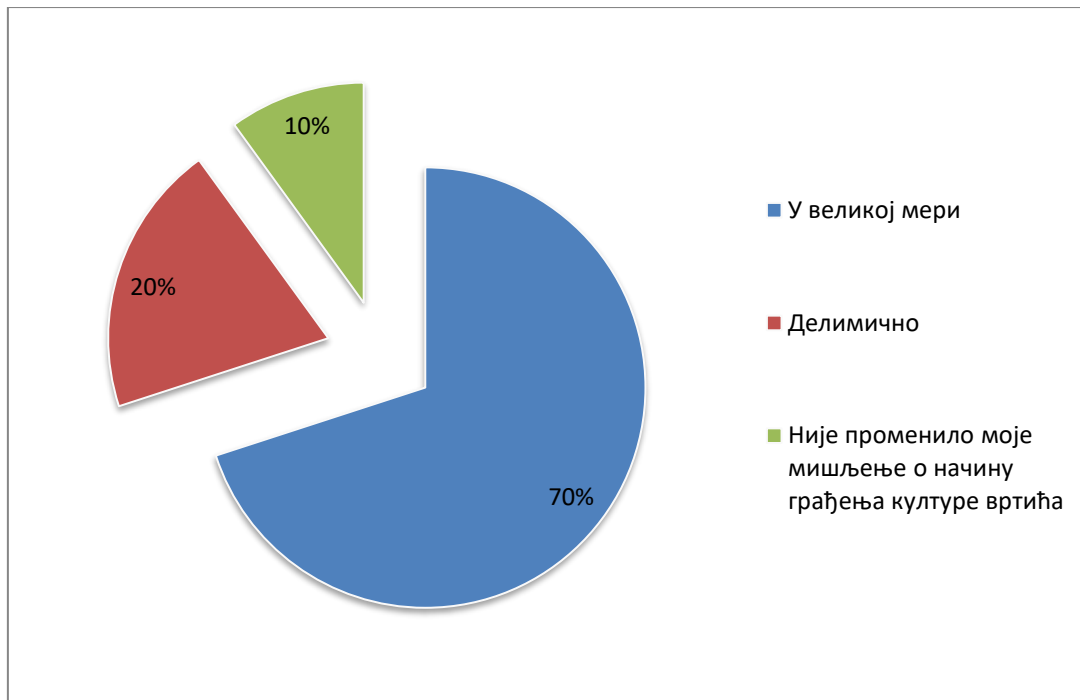
10. Резултати истраживања

Циљ истраживања је био да се утврди у којој мери физичка средина и социјални односи доприносе развоју и учењу деце. У истраживању је учествовало 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Јелица Станивуковић Шиља“, објекат „Рода“. Резултате до којих смо дошли, у наставку рада ћемо приказати табеларно и графички.

1. У којој мери је увођење нових <i>Основа програма- Године узлета</i> променило Ваше мишљење о начину грађења културе вртића?	f	%
У великој мери	21	70.00
Делимично	6	20.00
Није променило моје мишљење о начину грађења културе вртића	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 1, *Увођење нових Основа програма- Године узлета и мишљење васпитача о начину грађења културе*

Прво питање које смо поставили васпитачима се односило на њихово мишљење о грађењу културе вртића, а услед увођења нових *Основа програма- Године узлета*. Резултати до којих смо дошли говоре у прилог томе да се највећи број васпитача (70%) слаже да је њихово мишљење о грађењу културе вртића промењено, а услед рада према новој предшколској концепцији, шест васпитача (20%) је истакло да им се делимично променило мишљење и само три васпитача (10%) су навела да њихово мишљење о грађењу културе вртића, а услед имплементације нових *Основа програма- Године узлета*, није промењено.

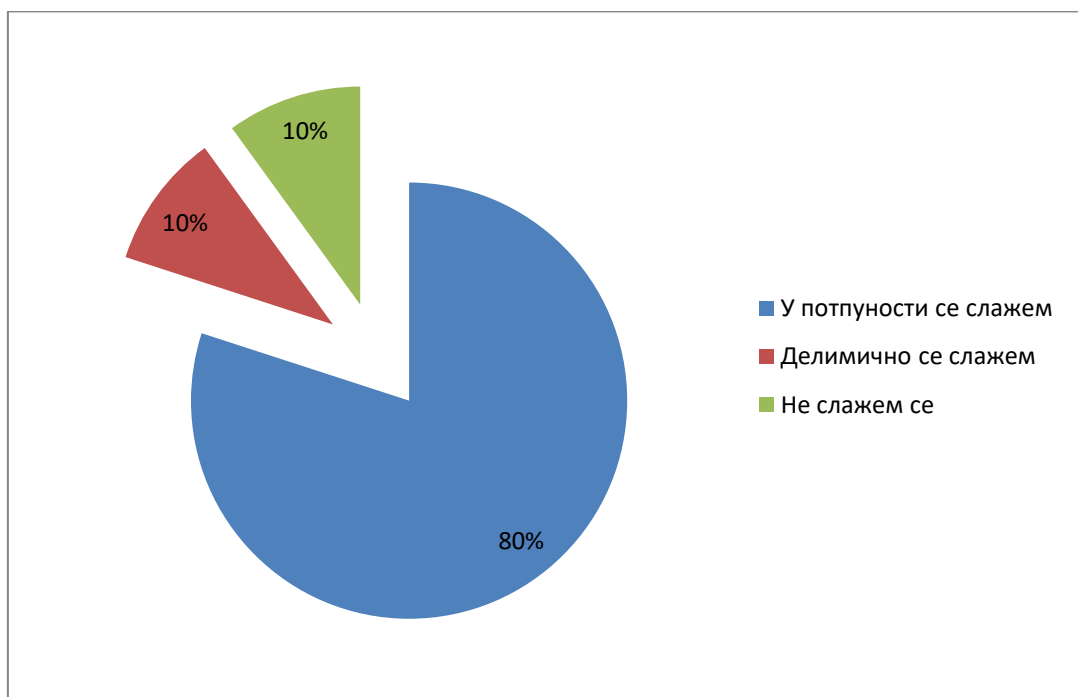

Графикон бр. 1, Увођење нових Основа програма- Године узлета и мишљење васпитача о начину грађења културе

2. Истакните степен слагања са постављеном тврдњом: „Организациону структуру установе чине: организација простора и времена, структура запослених, начин организације група. Култура утиче на начин коришћења структуре, а структура пружа могућности, границе, подстицаје и ограничења којима се обликује култура вртића.“	f	%
У потпуности се слажем	24	80.00
Делимично се слажем	3	10.00
Не слажем се	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 2, Мишљење васпитача о организационој структури установе

Друго питање је имало за циљ да утврдимо у којој мери се васпитачи слажу да организациону структуру установе чине: организација простора и времена, структура запослених, начин организације група, као и у којој мери сматрају да култура утиче на начин коришћења структуре, а структура пружа могућности, границе, подстицаје и ограничења којима се обликује култура вртића. С тим у вези, резултати до којих смо дошли указују да се већина васпитача (80%) у потпуности слаже, њих троје (10%) делимично и исти број васпитача (10%) се не слаже са наведеном тврдњом.

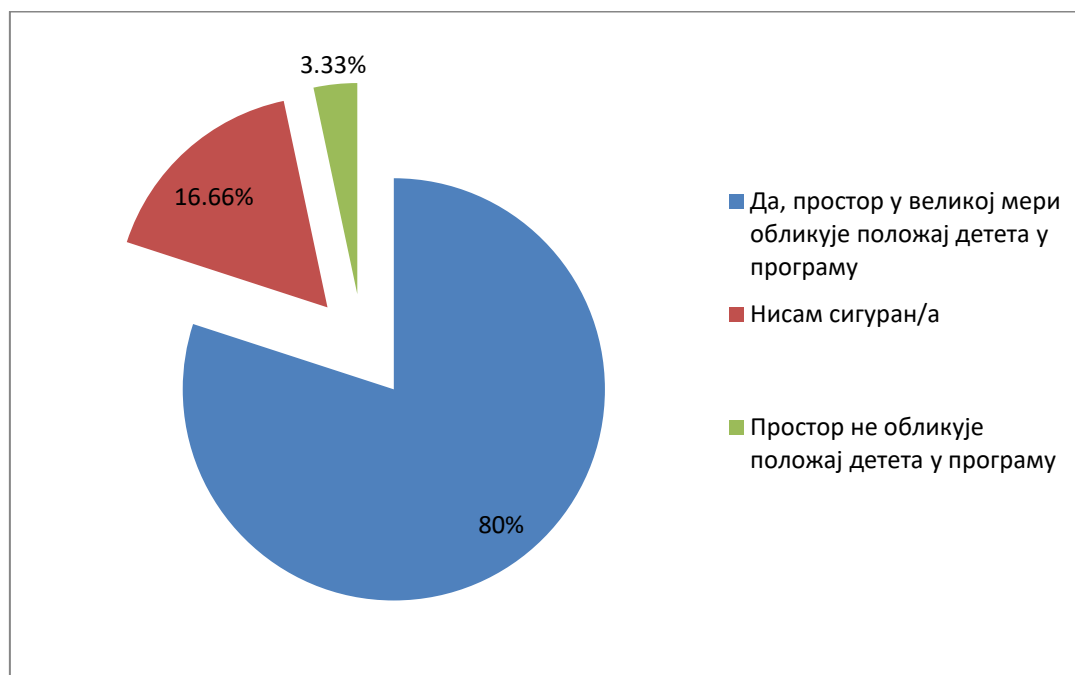

Графикон бр. 2, Мишљење васпитача о организационој структури установе

3. Какво је Ваше мишљење да простор у великој мери обликује положај детета у програму?	f	%
Да, простор у великој мери обликује положај детета у програму	24	80.00
Нисам сигуран/а	5	16.66
Простор не обликује положај детета у програму	1	3.33
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 3, *Мишљење васпитача о улози простора у обликовању положаја детета у програму*

Што се тиче простора и његове функције у смислу обликовања положаја детета у програму, највећи број васпитача (80%) се у потпуности слаже да простор утиче на обликовање дететовог положаја у програму, пет васпитача (16,66%) није сигурно у свој одговор и само један васпитач (3,33%) сматра да простор не обликује положај детета у простору.

Графикон бр. 3, *Мишљење васпитача о улози простора у обликовању положаја детета у програму*

4. Како сте започели промене у простору? Које сте прве промене унели у простор вртића од почетка примене Основа програма (можете да се фокусирате на један део простора или на вртић у целини). Ко Вам је био највећа подршка у том процесу?	f	%
Промене сам започео/ла од ентеријера. Унео/ла сам природне материјале, аутентичне предмете и простор поделио/ла на просторне целине. Помоћ сам добијао/ла од колега, као и од педагога установе	12	40.00
Оно што сам прво урадио/ла приликом промене простора јесте формирање просторних целина, а помоћ сам добио/ла од стручних сарадника	9	30.00
Највећа подршка су ми биле колеге, а промене смо започели од радне собе, затим ходника, па на крају екстеријер вртића	9	30.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 4, Улога васпитача у промени простора

Наредно питање за васпитаче је било отвореног типа и њиме смо желели да сазнамо на који начин су васпитачи започели промене у простору. Васпитачи су дали сличне одговоре, те смо их груписали у три категорије одговора:

- Промене сам започео/ла од ентеријера. Унео/ла сам природне материјале, аутентичне предмете и простор поделио/ла на просторне целине. Помоћ сам добијао/ла од колега, као и од педагога установе (40%);
- Оно што сам прво урадио/ла приликом промене простора јесте формирање просторних целина, а помоћ сам добио/ла од стручних сарадника (30%);
- Највећа подршка су ми биле колеге, а промене смо започели од радне собе, затим ходника, па на крају екстеријер вртића (30%).

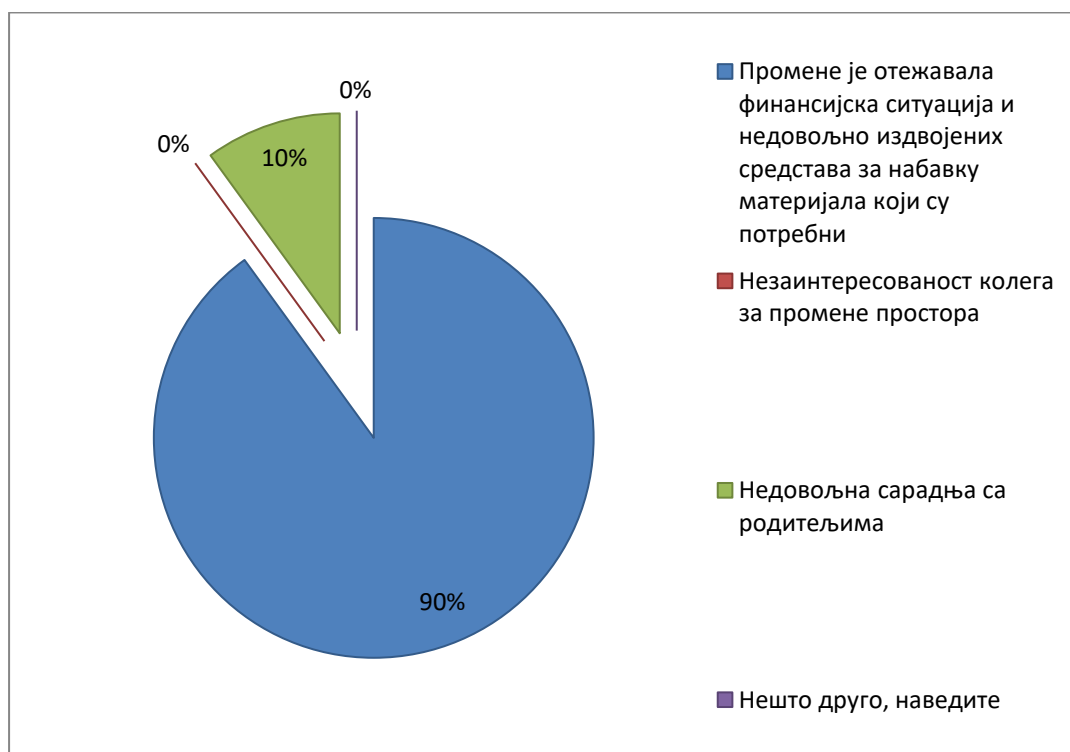

Графикон бр. 4, Улога васпитача у промени простора

5. Које бисте тешкоће истакли током мењања простора?	f	%
Промене је отежавала финансијска ситуација и недовољно издвојених средстава за набавку материјала који су потребни	27	90.00
Незаинтересованост колега за промене простора	0	0.00
Недовољна сарадња са родитељима	3	10.00
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 5, Тешкоће са којима су се васпитачи сусрели приликом увођења промена у простор

Када су у питању потешкоће са којима су се васпитачи сусрели приликом увођења промена у простор, скоро сви васпитачи (90%) су истакли да је промене отежавал финансијска ситуација и недовољно издвојених средстава за набавку материјала који су потребни. Само три васпитача (10%) су као потешкоћу навела недовољну сарадњу са родитељима.

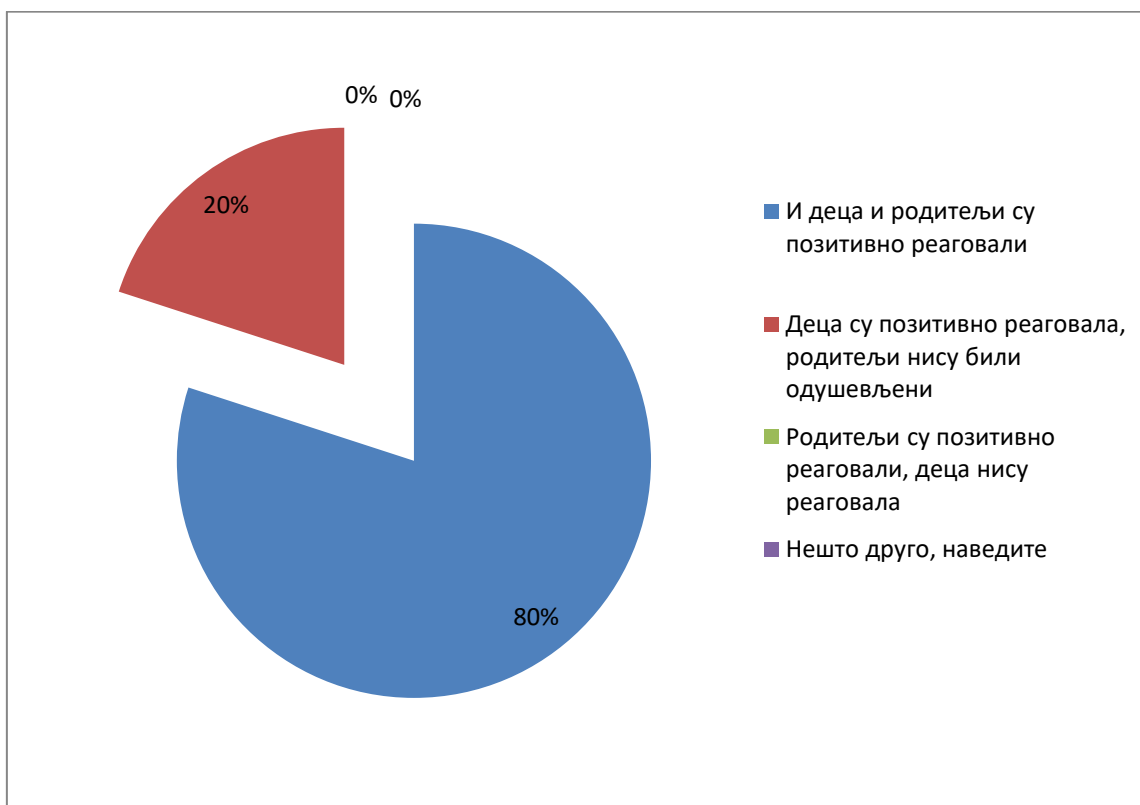

Графикон бр. 5, Тешкоће са којима су се васпитачи сусрели приликом увођења промена у простор

6. Како су други актери реаговали на промене (деца, родитељи)?	f	%
И деца и родитељи су позитивно реаговали	24	80.00
Деца су позитивно реаговала, родитељи нису били одушевљени	6	20.00
Родитељи су позитивно реаговали, деца нису реаговала	0	0.00
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 6, Реакције деце и родитеља на промене настале у простору

Следеће питање, односно шесто у оквиру упитника за васпитаче, за циљ је имало да утврдимо реакције свих актера васпитно-образовног рада на промене које су настале у простору. Највећи број васпитача (80%) је истакао да су и родитељи деца позитивно реаговали, док је шест васпитача (20%) одговорило да су деца имала позитивне реакције, док родитељи нису били одушевљени. Других одговора није било.

Графикон бр. 6, Реакције деце и родитеља на промене настале у простору

Како је седмо постављено питање било обимније, тачније дато у виду табеле и тврдњи са молбом да васпитачи истакну степен слагања са постављеним тврдњама, добијене одговоре смо представили само табеларано.

7. По Вашем мишљењу, у којој мери ентеријер вртића „Рода“, обезбеђује:

	<i>У ПОТПУНОСТИ</i>	<i>ДЕЛИМИЧНО</i>	<i>НЕ ОБЕЗБЕЂУЈЕ</i>
Осећање сигурности и предвидивости	100.00	0.00	0.00
Сензорна искуства и доживљаје, истраживање, експериментисање	80.00	20.00	0.00
Осећање припадности и уважености	90.00	10.00	0.00
Сарадњу, комуникацију и размену	70.00	20.00	10.00
Изражавање на различите начине, стваралаштво	90.00	10.00	0.00
Учешће и ангажовање деце на различите начине, прављење избора, независност	80.00	20.00	0.00
Проширивање доживљаја, размишљања, умења у оквиру онога чиме се деца баве	60.00	20.00	20.00
Видљивост процеса учења, идеја и продуката деце	80.00	20.00	10.00

Табела бр. 7, Мишљење васпитача о ентеријеру вртића

Резултати до којих смо дошли указују на то да се сви васпитачи (100%) слажу да ентеријер вртића у ком су запослени пружа осећање сигурности и предвидивости, сензорна искуства и доживљаје (80%), истраживање, експериментисање (80%), осећање припадности и уважености (90%).

Такође, већина васпитача (70%) је истакла да ентеријер пружа услове за сарадњу, комуникацију и размену, изражавање на различите начине, стваралаштво (90%), учешће и ангажовање деце на различите начине, прављење избора, независност (80%), проширивање доживљаја, размишљања, умења у оквиру онога чиме се деца баве (60%), као и да омогућава видљивост процеса учења, идеја и продуката деце (80%).

Осмо питање је такође дато у виду табеле и тврдњи, са молбом да васпитачи истакну степен слагања са постављеним тврдњама. Такође, резултате смо представили само табеларно.

8. У табели која је пред Вама, молимо Вас да означите у којој мери су дате тврдње у складу са екстеријером/двориштем вртића „Рода“:

	<i>У ПОТПУНОСТИ</i>	<i>ДЕЛИМИЧНО</i>	<i>НИЈЕ У СКЛАДУ СА ЕКСТЕРИЈЕРОМ ВРТИЋА „Рода“</i>
Двориште вртића је изазовно за децу и садржи природне материјале	70.00	20.00	10.00
Деца у дворишту имају могућност и услове да га конструишу, мењају и граде	80.00	10.00	10.00
Двориште вртића обезбеђује различите начине сусретања и заједничког учешћа деце различитих узраста и других одраслих	70.00	30.00	0.00
Дворишни простор вртића је неструктуриран и полуструктуриран, пружа услове за његово прилагођавање и мењање током игре и деци омогућава разноврсне кинестетичке и сензорне доживљаје и активности, као и практичне манипулације	60.00	20.00	20.00
Двориште деци пружа сигурност и	100.00	0.00	0.00

безбедност, а уједно је и тајанствен и пружа прилике за „скривање” и издвајање			
--	--	--	--

Табела бр. 8, Мишљење васпитача о екстеријеру вртића

Резултати до којих смо дошли указују на то да се већина васпитача (70%) слаже да је двориште вртића изазовно за децу и садржи природне материјале, као и да деца у дворишту имају могућност и услове да га конструишу, мењају и граде (80%). Даља анализа добијених резултата указује на то да је већина васпитача (70%) сагласна са тим да двориште вртића обезбеђује различите начине сусретања и заједничког учешћа деце различитих узраста и других одраслих.

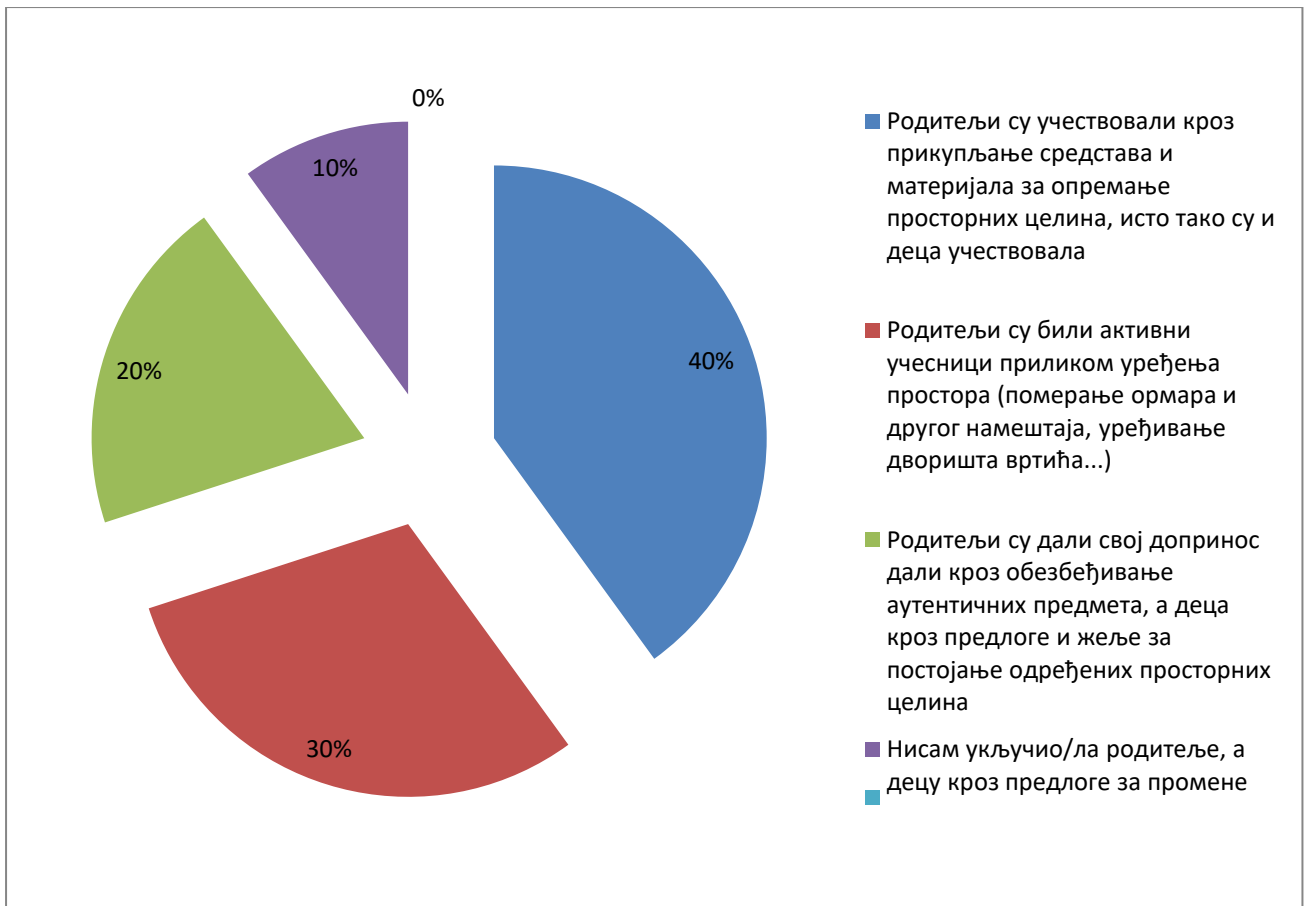
Нешто мањи број васпитача (60%) се сложио да је дворишни простор вртића је неструктуриран и полуструктуриран, пружа услове за његово прилагођавање и мењање током игре и деци омогућава разноврсне кинестетичке и сензорне доживљаје и активности, као и практичне манипулације, док су се сви васпитачи (100%) усагласили да двориште деци пружа сигурност и безбедност, а уједно је и тајанствен и пружа прилике за „скривање” и издвајање.

9. На који начин сте укључивали децу и родитеље у обликовање окружења у вртићу, односно средине за учење?	f	%
Родитељи су учествовали кроз прикупљање и доношење потребних средстава и материјала за опремање просторних целина, као и кроз предлоге за уређење просторних целина, исто тако су и деца учествовала у обликовању окружења за учење	12	40.00
Родитељи су били активни учесници приликом уређења простора (померање и евентуална промена ормара и другог намештаја, формирање просторних целина, уређивање дворишта вртића...). Деца су једнако присуствовала и дала допринос заједничкој акцији уређења средине за учење	9	30.00
Родитељи су дали свој допринос дали кроз обезбеђивање аутентичних предмета и материјала, а деца кроз предлоге и жеље за изглед и постојање одређених просторних целина	6	20.00
Нисам укључио/ла родитеље, а децу кроз предлоге за промене	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 9, Начин укључивања деце и родитеља у обликовање окружења у вртићу

Питање је било отвореног типа, а како су васпитачи дали сличне одговоре, представили смо их у четири категорије одговора и то:

- Родитељи су учествовали кроз прикупљање и доношење потребних средстава и материјала за опремање просторних целина, као и кроз предлоге за уређење просторних целина, исто тако су и деца учествовала у обликовању окружења за учење (40%);
- Родитељи су били активни учесници приликом уређења простора (померање и евентуална промена ормара и другог намештаја, формирање просторних целина, уређивање дворишта вртића...). Деца су једнако присуствовала и дала допринос заједничкој акцији уређења средине за учење (30%);
- Родитељи су дали свој допринос дали кроз обезбеђивање аутентичних предмета и материјала, а деца кроз предлоге и жеље за изглед и постојање одређених просторних целина (20%);
- Нисам укључио/ла родитеље, а децу кроз предлоге за промене (10%).

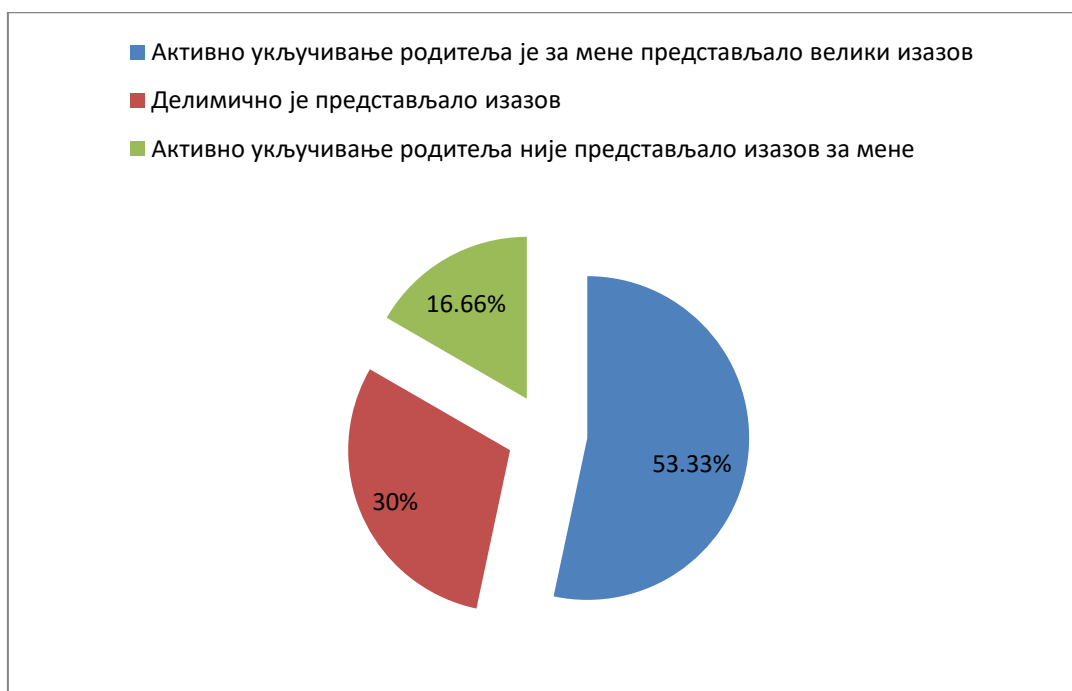

Графикон бр. 7, Начин укључивања деце и родитеља у обликовање окружења у вртићу

10. У којој мери је успостављање сарадање са родитељима, а у контексту нових <i>Основа програма- Године узлета</i>, за Вас представљало изазов?	f	%
Активно укључивање родитеља је за мене представљало велики изазов	16	53.33
Делимично ми је представљало изазов	9	30.00
Активно укључивање родитеља није представљало изазов за мене	5	16.66
УКУПНО:	30	100

Табела бр. 10, *Успостављање сарадње са родитељима као изазов за васпитаче*

Како односи у установи уједно представљају и културу вртића, занимало нас је у којој мери је остваривање сарадње са родитељима, а услед увођења нових *Основа програма*, за васпитаче представљало изазов. Резултати до којих смо дошли указују на то да је већини васпитача (53,33%) активно укључивање родитеља представљало велики изазов, девет васпитача (30%) је навело да им је то делимично био изазов и само пет васпитача (16,66%) није имало потешкоће у остваривању сарадње са родитељима, тачније активном укључивању родитеља у рад установе.

Графикон бр. 8, *Успостављање сарадње са родитељима као изазов за васпитаче*

11. Дискусија

Циљ истраживања је био да се утврди у којој мери физичка средина и социјални односи доприносе развоју и учењу деце. У истраживању је учествовало 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Јелица Станивуковић Шиља“, објекат „Рода“.

Први постављени задатак истраживања је гласио: ***Установити мишљење васпитача о томе какве су промене и прилагођавања простора биле потребне да се окружење припреми за примену нових Основа програма Године узлета.*** Резултати до којих смо дошли у оквиру овог задатка говоре у прилог томе да се највећи број васпитача (70%) слаже да је њихово мишљење о грађењу културе вртића промењено, а услед рада према новој предшколској концепцији, шест васпитача (20%) је истакло да им се делимично променило мишљење и само три васпитача (10%) су навела да њихово мишљење о грађењу културе вртића, а услед имплементације нових *Основа програма- Године узлета*, није промењено.

Такође, желели смо да утврдимо у којој мери се васпитачи слажу да организациону структуру установе чине: организација простора и времена, структура запослених, начин организације група, као и у којој мери сматрају да култура утиче на начин коришћења структуре, а структура пружа могућности, границе, подстицаје и ограничења којима се обликује култура вртића. С тим у вези, резултати до којих смо дошли указују да се већина васпитача (80%) у потпуности слаже, њих троје (10%) делимично и исти број васпитача (10%) се не слаже са наведеном тврдњом.

Што се тиче простора и његове функције у смислу обликовања положаја детета у програму, највећи број васпитача (80%) се у потпуности слаже да простор утиче на обликовање дететовог положаја у програму, пет васпитача (16,66%) није сигурно у свој одговор и само један васпитач (3,33%) сматра да простор не обликује положај детета у простору.

Даља анализа добијених одговора указује на поступке васпитача приликом промене простора:

- Промене сам започео/ла од ентеријера. Унео/ла сам природне материјале, аутентичне предмете и простор поделио/ла на просторне целине. Помоћ сам добијао/ла од колега, као и од педагога установе (40%);
- Оно што сам прво урадио/ла приликом промене простора јесте формирање просторних целина, а помоћ сам добио/ла од стручних сарадника (30%);

- Највећа подршка су ми биле колеге, а промене смо започели од радне собе, затим ходника, па на крају екстеријер вртића (30%).

Када су у питању потешкоће са којима су се васпитачи сусрели приликом увођења промена у простор, скоро сви васпитачи (90%) су истакли да је промене отежавал финансијска ситуација и недовољно издвојених средстава за набавку материјала који су потребни. Само три васпитача (10%) су као потешкоћу навела недовољну сарадњу са родитељима.

Између осталог, утврдили смо и мишљење васпитача о реакцијама свих актера васпитно-образовног рада на промене које су настале у простору. Највећи број васпитача (80%) је истакао да су и родитељи деца позитивно реаговали, док је шест васпитача (20%) одговорило да су деца имала позитивне реакције, док родитељи нису били одушевљени. Других одговора није било.

Други истраживачки задатак: *Утврдити мишљење васпитача о томе шта све треба да садржи ентеријер и екстеријер вртића како би он био подстицајан за дечји развој и учење*, је потврђен, узимајући у обзир да смо добили такве одговоре од васпитача који говоре у прилог томе да се сви васпитачи (100%) слажу да ентеријер вртића у ком су запослени пружа осећање сигурности и предвидивости, сензорна искуства и доживљаје (80%), истраживање, експериментисање (80%), осећање припадности и уважености (90%).

Такође, већина васпитача (70%) је истакла да ентеријер пружа услове за сарадњу, комуникацију и размену, изражавање на различите начине, стваралаштво (90%), учешће и ангажовање деце на различите начине, прављење избора, независност (80%), проширивање доживљаја, размишљања, умења у оквиру онога чиме се деца баве (60%), као и да омогућава видљивост процеса учења, идеја и продуката деце (80%).

Када је у питању екстеријер вртића, већина васпитача (70%) слаже да је двориште вртића изазовно за децу и садржи природне материјале, као и да деца у дворишту имају могућност и услове да га конструишу, мењају и граде (80%). Даља анализа добијених резултата указује на то да је већина васпитача (70%) сагласна са тим да двориште вртића обезбеђује различите начине сусретања и заједничког учешћа деце различитих узраста и других одраслих.

Нешто мањи број васпитача (60%) се сложио да је дворишни простор вртића је неструктуриран и полуструктуриран, пружа услове за његово прилагођавање и мењање током игре и деци омогућава разноврсне кинестетичке и сензорне доживљаје и активности, као и практичне манипулације, док су се сви васпитачи (100%) усагласили

да двориште деци пружа сигурност и безбедност, а уједно је и тајанствен и пружа прилике за „скривање” и издвајање.

Трећи задатак истраживања је гласио: ***Установити каква је улога родитеља у обликовању окружења у вртићу, као средине за учење.*** Резултати до којих смо дошли у оквиру овог задатка истраживања указују на то да васпитачи у великој мери укључују родитеље у обликовање средине за учење, а одговори васпитача су били следећи:

- Родитељи су учествовали кроз прикупљање и доношење потребних средстава и материјала за опремање просторних целина, као и кроз предлоге за уређење просторних целина, исто тако су и деца учествовала у обликовању окружења за учење (40%);
- Родитељи су били активни учесници приликом уређења простора (померање и евентуална промена ормара и другог намештаја, формирање просторних целина, уређивање дворишта вртића...). Деца су једнако присуствовала и дала допринос заједничкој акцији уређења средине за учење (30%);
- Родитељи су дали свој допринос дали кроз обезбеђивање аутентичних предмета и материјала, а деца кроз предлоге и жеље за изглед и постојање одређених просторних целина (20%);
- Нисам укључио/ла родитеље, а децу кроз предлоге за промене (10%).

Четврти истраживачки задатак: ***Утврдити мишљење васпитача о значају остваривања социјалних односа, односно значају партнерства са децом и родитељима у контексту Година узлета, а у циљу остваривања услова за развој и учење деце,*** је остварен, узимајући у обзир да су васпитачи и кроз претходне одговоре истакли да су активно укључивали и родитеље и децу у стварање подстицајног окружења, а уједно смо сазнали и је већини васпитача (53,33%) активно укључивање родитеља представљало велики изазов, девет васпитача (30%) је навело да им је то делимично био изазов и само пет васпитача (16,66%) није имало потешкоће у остваривању сарадње са родитељима, тачније активном укључивању родитеља у рад установе.

ЗАКЉУЧАК

Узимајући у обзир да простор најнепосредније рефлектује концепцију програма и да он мора бити организован у складу са концепцијом *Основа*, јасно је да кључну улогу у креирању средине за учење има васпитач, те да је важно да он буде усмерен на њено непрестано реструктурирање, развијање, обогаћивање. Стога, васпитач треба да буде мотивисан за рад са децом, заинтересован, да одговорно приступа свом послу, остварује добар однос са децом и адекватно комуницира са њима, да сарађује са родитељима, школом и локалном заједницом, као и да се континуирано стручно усавршава.

Пројекат који смо представили у теоријском делу рада јасно даје увид у то колико је значајно социјално окружење, односи и контакти које деца остварују током трајања пројекта. То даље говори у прилог томе да су посете одређеним местима подстакле и децу на истраживања, али и на богаћење и оплемењивање физичког простора вртића, односно просторних целина, узимајући у обзир да је оплемењена просторна целина за конструисање, просторна целина за визуелне уметности, а такође је формирана је нова просторна целина у холу вртића коју смо назвали сувенирница. Нова просторна целина је постала место сусретања, комуникације и размене идеја и сазнања међу децом.

Методолошки део рада је за циљ имао да се утврди у којој мери физичка средина и социјални односи доприносе развоју и учењу деце. У истраживању је учествовало 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Јелица Станивуковић Шиља“, објекат „Рода“.

Резултати до којих смо дошли указују на то да су, у погледу промене простора и уређивања подстицајне средине за учење, биле потребне промене у виду стварања различитих делова простора и просторних целина, те омогућавање њихове међусобне повезаности, како би се простор користио интегрисано и мултифункционално, као и да је било потребно унети природне материјале и заменити играчке одређеним материјалима.

Такође, добијени резултати указују на то да ентеријер треба да обилује мноштвом материјала који су аутентични, изазовни и подстичу децу на истраживање, да омогућава сензорна искуства и доживљаје, истраживање, експериментисање, те да обезбеди учешће и ангажовање деце на различите начине, а када је у питању

екстеријер, претпоставља се да васпитачи сматрају да екстеријер треба да поседује пространо и безбедно двориште које укључује и богат мобилијар.

Између осталог, закључили смо да васпитачи сматрају да је улога родитеља у прикупљању и доношењу аутентичних предмета, средстава која су потребна за реализацију пројекта, као и у давању предлога и идеја за евентуалне промене у простору, као и да васпитачи сматрају да остваривање социјалних односа, односно срадање и партнерства са децом и родитељима доприносе стварању подстицајног окружења за развој и учење деце.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вечански, В. (2014). Улога симболичког и експресивног језика уметности у педагошкој концепцији Ређо Емилија. *Иновације у настави*, 27 (4), 44-54.
2. Вечански, В. (2016). Развојни потенцијал и модалитети коришћења ручно израђених играчака на предшколском узрасту. *Иновације у настави*, 29(1), 77-91.
3. Голубовић-Илић, И., Копас-Вукашиновић, Е. (2023). *Дечија игра и упознавање околине*. Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Каргужевцу.
4. Клеменовић, Ј. (2009). *Савремени предшколски програми*. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине; Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача "Михаило Павлов".
5. Млинаревић, В. (2004). Вртићно окружење усмјерено на дијете. *Живот и школа*, бр. 11, стр. 112-119.
6. Ненадић, М., Станковић, Т., Ћорић, А. (2022). Музички центар- подстицајно окружење за музички развој детета. Међународна коференција. Савремени изазови у дидактици и образовању. стр. 13-18.
7. Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета (2018). „Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон.
8. Павловић-Бренеселовић, Д. (2012). Односи на раним узрастима. У А. Бауцал (ур.), *Стандарди за развој и учење деце раних узраста у Србији* (стр. 135-136). Београд: Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду.
9. Павловић-Бренеселовић, Д., Крњаја, Ж. (2017). *Калейдоскоп: основе диверсификованих програма предшколског васпитања и образовања*. Београд: Институт за педагогију и андрагогију.
10. Павловић-Бренеселовић, Д., Крњаја, Ж., Бацковић, С. (2022). *Водич за уређење простора у дечјем вртићу: простор у складу са Основама програма ПВО „Године узлета”*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
11. Слуњски, Е. (2006). *Стварање предшколског курикулума у вртићу- организација која учи*. Загреб: Мали професор; Висока учитељска школа у Чаковцу.
12. Стојановић, А. (2013). *Основи педагогије јасленог узраста*. Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Павлов“.

13. Стрелац, В. (2020). *Основе „Ређо Емилиа“ педагогије*. Београд: ЈРЈ Мој издавач.
14. Чутовић, М., Пурић, Д. (2019). Значај и могућности развијања толеранције посредством књижевног текста код деце предшколског узраста. Зборник радова Педагошког факултета у Ужицу, бр. 21, стр. 129-142.
15. Шаин, М., Чарапић, С. (2012). *Корак по корак 3*. Београд: Креативни центар.
16. Шаин, М., Чарапић, С. (2014). *Корак по корак 4*. Београд: Креативни центар.
17. Шаин, М., Чарапић, С. (2016). *Корак по корак 5: припрема деце за полазак у школу- водич за васпитаче и родитеље*. Београд; Креативни центар.
18. НССА (2009). *Правим путем: оквир за програм рада са децом раног узраста*.

ПРИЛОЗИ

Прилог бр. 1, Упитник за васпитаче

Поштовани,

Пред Вама се налази упитник који за циљ има да утврдимо у којој мери физичка средина и социјални односи доприносе развоју и учењу деце, као и са којим сте се изазовима сусрели приликом грађења културе вртића као места заједничког живљења деце, родитеља и васпитача, а услед увођења нових *Основа програма Године узлета*. Упитник је анониман и молимо Вас да одговорите на сва питања, искрено и отворено.

Унапред Вам се захваљујемо на сарадњи.

1. У којој мери је увођење нових *Основа програма- Године узлета* променило Ваше мишљење о начину грађења културе вртића?

- а) у великој мери
- б) делимично
- в) није променило моје мишљење о начину грађења културе вртића

2. Истакните степен слагања са постављеном тврдњом: „Организациону структуру установе чине: организација простора и времена, структура запослених, начин организације група. Култура утиче на начин коришћења структуре, а структура пружа могућности, границе, подстицаје и ограничења којима се обликује култура вртића.“

- а) у потпуности се слажем
- б) делимично се слажем
- в) не слажем се

3. Какво је Ваше мишљење да простор у великој мери обликује положај детета у програму?

- а) да, простор у великој мери обликује положај детета у програму
- б) нисам сигуран/а
- в) простор не обликује положај детета у програму

4. Како сте започели промене у простору? Које сте прве промене унели у простор вртића од почетка примене *Основа програма* (можете да се фокусирате на један део простора или на вртић у целини). Ко Вам је био највећа подршка у том процесу?

5. Које бисте тешкоће истакли током мењања простора?

- а) промене је отежавала финансијска ситуација и недовољно издвојених средстава за набавку материјала који су потребни
- б) незаинтересованост колега за промене простора,
- в) недовољна сарадња са родитељима
- г) _____
(нешто друго, наведите)

6. Како су други актери реаговали на промене (деца, родитељи)?

- а) и деца и родитељи су позитивно реаговали
- б) деца су позитивно реаговала, родитељи нису били одушевљени
- в) родитељи су позитивно реаговали, деца нису реаговала
- г) _____
(нешто друго, наведите)

7. У којој мери ентеријер вртића „Рода“, обезбеђује:

ТВРДЊЕ	У ПОТПУНОСТИ	ДЕЛИМИЧНО	НЕ ОБЕЗБЕЂУЈЕ
Осећање сигурности и предвидивости			
Сензорна искуства и доживљаје, истраживање, експериментисање			
Осећање припадности и уважености			
Сарадњу, комуникацију и размену			
Изражавање на различите начине, стваралаштво			
Учешће и ангажовање деце на различите начине, прављење избора, независност			
Проширивање доживљаја, размишљања, умења у оквиру онога чиме се деца баве			
Видљивост процеса учења, идеја и продуката деце			

8. У табели која је пред Вама, молимо Вас да означите у којој мери су дате тврдње у складу са екстеријером/двориштем вртића „Рода“:

ТВРДЊЕ	<i>У ПОТПУНОСТИ</i>	<i>ДЕЛИМИЧНО</i>	НИЈЕ У СКЛАДУ СА ЕКСТЕРИЈЕРОМ ВРТИЋА „РОДА“
Двориште вртића је изазовно за децу и садржи природне материјале			
Деца у дворишту имају могућност и услове да га конструишу, мењају и граде			
Двориште вртића обезбеђује различите начине сусретања и заједничког учешћа деце различитих узраста и других одраслих			
Дворишни простор вртића је неструктуриран и полуструктуриран, пружа услове за његово прилагођавање и мењање током игре и деци омогућава разноврсне кинестетичке и сензорне доживљаје и активности, као и практичне манипулације			
Двориште деци пружа сигурност и безбедност, а уједно је и тајанствен и пружа прилике за „скривање” и издвајање			

9. На који начин сте укључивали децу и родитеље у обликовање окружења у вртићу, односно средине за учење?

10. У којој мери је успостављање сарадање са родитељима, а у контексту нових *Основа програма- Године узлета*, за Вас представљало изазов?

- а) активно укључивање родитеља је за мене представљало велики изазов
- б) делимично ми је представљало изазов
- в) активно укључивање родитеља није представљало изазов за мене

Прилог бр. 2, Списак табела

Табела бр. 1, *Увођење нових Основа програма- Године узлета и мишљење васпитача о начину грађења културе*

Табела бр. 2, *Мишљење васпитача о организационој структури установе*

Табела бр. 3, *Мишљење васпитача о улози простора у обликовању положаја детета у програму*

Табела бр. 4, *Улога васпитача у промени простора*

Табела бр. 5, *Теškoће са којима су се васпитачи сусрели приликом увођења промена у простор*

Табела бр. 6, *Реакције деце и родитеља на промене настале у простору*

Табела бр. 7, *Мишљење васпитача о ентеријеру вртића*

Табела бр. 8, *Мишљење васпитача о екстеријеру вртића*

Табела бр. 9, *Начин укључивања деце и родитеља у обликовање окружења у вртићу*

Табела бр. 10, *Успостављање сарадње са родитељима као изазов за васпитаче*

Прилог бр. 3, Списак графикана

Графикон бр. 1, *Увођење нових Основа програма- Године узлета и мишљење васпитача о начину грађења културе*

Графикон бр. 2, *Мишљење васпитача о организационој структури установе*

Графикон бр. 3, *Мишљење васпитача о улози простора у обликовању положаја детета у програму*

Графикон бр. 4, *Улога васпитача у промени простора*

Графикон бр. 5, *Теškoће са којима су се васпитачи сусрели приликом увођења промена у простор*

Графикон бр. 6, *Реакције деце и родитеља на промене настале у простору*

Графикон бр. 7, *Начин укључивања деце и родитеља у обликовање окружења у вртићу*

Графикон бр. 8, *Успостављање сарадње са родитељима као изазов за васпитаче*

Прилог бр. 4, Списак слика

- Слика бр. 1, *Просторна целина за конструисање*
- Слика бр. 2, *Боравак деце у визуелној просторној целини*
- Слика бр. 3, *Боравак деце у просторној целини за симболичку игру*
- Слика бр. 4, *Просторна целина за осамљивање*
- Слика бр. 5, *Активности у сензорној просторној целини*
- Слика бр. 6, *Уношење провокације*
- Слика бр. 7, *Мапирање града*
- Слика бр. 8, *Израда зграде*
- Слика бр. 9, *Макета града*
- Слика бр. 10, *Посета Туристичкој организацији Шида*
- Слика бр. 11, *Израда сувенира*
- Слика бр. 12, *Нова просторна целина- сувенирница*
- Слика бр. 13, *Израда грба*
- Слика бр. 14, *Прављење Моровишке шуме*
- Слика бр. 15, *Посета Галерији слика Сава Шумановић*
- Слика бр. 16, *Сликање по моделу репродукција слика Саве Шумановића*
- Слика бр. 17, *Радионица са књижничарком Гоцом Арсеновић*
- Слика бр. 18, *Гостовање ујака дечака из групе*
- Слика бр. 19, *Израда билтена*
- Слика бр. 20, *Затварање пројекта*